

HANNIBÁL TANÁR ÚR Rendezte Fábri Zoltán molinó volt kifeszítve a Nemzeti Színház és az Emke között 1956 októberében. Alatta kalapálták szét a Sztálin-szobrot. 1956-ban, aki arra járt – pedig elég sokan – mindenki tudta mit jelent a Sztálin-szobor, mit testesített meg a *Hannibál tanár úr*, és ki volt Fábri Zoltán.

Itt figyeltem fel a rendezőre, azonnal megnéztem vagy ötször a filmet. A *Körhintát* már láttam, de még nem figyeltem arra, ki a rendező. Az Édes Annát már tudatosan választottam. Többek között ezek hatására minden erőmmel szándékoztam a Filmgyárba, a kapun belülrre bekerülni.

Fábri Zoltán a legfantasztikusabb magyar filmrendező zseni, illetve polihisztor – mert volt színész, színházi rendező és díszlettervező. Hatvan filmnek volt a díszlettervezője, tizenhat színházi előadást rendezett, eljátszotta a legendás és nagysikerű Tanú főszerepét.

Ezenkívül csinált huszonöt játékfilmet.

Európai, sőt világviszonylatban is ritkaság, hogy ezek a filmek egytől-egyig kiváló, meghatározó filmek, az pedig egyedülálló, hogy hét vagy nyolc film ezek közül remekmű. Még a legnagyobbak közül sem büszkélkedhet mindenki ilyen hihetetlen szériával. A *Körhinta*, a *Hannibál tanár úr*, az *Édes Anna*, a *Húsz óra*, a *Két félidő a pokolban*, a *Pál utcai fiúk*, az *Isten hozta őrnagy úr*, és az *Ötödik pecsét* megkerülhetetlenül egy génusz remekei. De azért még nagyon sok kitűnő film van a tarsolyában. Termékeny száz éve ez a Magyar Filmgyárnak, de leginkább büszkék lehetünk az alkotóinkra és azokra a nem éppen nyugodt évtizedekre, ahol minden bajon, viharon, harcokat túlélve itt ilyen filmek születhettek.

A kortárs irodalom nagyjai mellett, mint Sarkadi, Sánta Ferenc, bátran nyúlt Kosztolányihoz, Kaffka Margithoz, Móra Ferenchez, s a már klasszikus, XX. századi írókhoz.

Szubjektív leszek. Sokáig sóvárogtam a filmgyári kerítésen kívül, hogy egyszer én is bent leszek az álomgyárban, és gimnazista koromban addig ácsingóztam, amíg kiválasztottak egy filmbe statisztának. Így egy kicsit közelebb kerültem a szentélyhez, de valójában nem történt semmi, csak még jobban vágyódtam ide tartozni, és végképpen eldöntöttem, hogy filmes leszek. Nem voltam tisztában a szerepekkel, csak jóval később tudtam különbséget tenni az operatőr, és az első asszisztens között, mert a rendező rejtőzködő személy volt a számomra.

Fábri Zoltánról viszont tudtam, hogy ő kicsoda, a RENDEZŐ! Később, ötven valahány éve, mint televíziós asszisztens, kölcsönbe kerültem két napra a filmgyárba, és csodák csodája, odahívtak, és én repültem, s egy egész filmet dolgoztam végig mint harmadik asszisztens. A film végén megtörtént a csoda. Felvettek a filmgyárba, és Fábri Zoltán megkért, legyek a második asszisztense. Nálam boldogabb embert nem lehetett egész Magyarországon találni, madarat lehetett volna fogatni velem, olyan eufóriában voltam. Megváltozott az életem, komoly és felelősségteljes lettem, átéreztem a feladat szépségét, nagyon szerencsésnek éreztem magamat, mert Fábri hihetetlen remek formában állt neki a készülő filmjének. Soha senki nem merte még világosan, tisztán és tisztességesen úgy ábrázolni 56-ot, mint Fábri a *Húsz órában*. Csoda, hogy Moszkvában nagydíjat kapott.

A *Húsz óra* sikere után egy újszerű, modern filmet készült csinálni, és mi töretlen lendülettel segítettük a munkáját.

Fantasztikus forgatás volt. Remek stáb, az ország legjobb színészei játszottak, és a tüneményes Illés papi csodákat teremtett. Még két-három évig dolgoztam vele,

fantasztikus élmény és megtiszteltetés volt, de felvettek a Főiskolára. Az élet furcsa fintora, hogy másfél év múlva ő lett az évfolyam professzora, de én már két éve, a másik génusz, Makk Károly osztályába jártam, így nem lehettem hivatalos tanítványa. Bár amikor belépett a Főiskola kapuján és találkoztunk, nevetve mondta, te vagy az én tanítványom. A tanítványának titulált, én erre vagyok a legbüszkébb.

Az egyik kiváló rendező barátom évekkal később azt mondta egy szakmai beszélgetésen, hogy akik Fábri Zoltán tanítványai voltak, úgy megtanulták a szakmát, hogy még álmukban is meg tudnak rendezni egy jelenetet, mert a profizmust meg lehet tanulni. Nemcsak a mesterem, de a példaképem is volt, mert azt az elhivatottságot, erkölcsi, és az adott műhöz való tisztességet, komolyságot, és kérlelhetetlen filozófiai tisztaságot, az ő élete példáján tanultam meg.

Később rendezőként is megkerestük egymást, mert a Dialóg Filmstúdióban készítette filmjeit, ahova visszakerültem a művészeti tanács tagjaként, majd stúdióvezetőnek a kifulladásig. És az örömből öröm került.

Nem készített több filmet, idő előtt visszavonult, festett, írt, nagyon megkeseredett emberré vált. Fábri Zoltán nem bratyizott, nem mutyizott, nem élt társadalmi életet, nem volt jópofa. Viszont mindig dolgozott, pontosan, szigorúan, felkészülten, alaposan. Nem érdekelte a csillogás, a vörös szőnyeg. Addig érdekelte a film, amíg el nem készült. Nem ment el az Oscar gálára sem.

A rendszerváltás lázában senkit nem érdekelt, hogy mi van a háromszoros Kossuth-díjas Fábri Zoltánnal. A filmszakmát privatizálni akarták, teljesen idétlen módon fából vaskarikát, szellemi műhelyekből magánvállalkozást. Természetesen kudarc lett belőle. Zoli bácsi házáat, ahol évtizedekig lakott, szintén privatizálták, a kilakoltatás veszélye is fenyegette, anyagilag sem volt a helyzete rózsás. Nemcsak a száműzetésben, az emigrációban váltak kívül rekedtté a művészek, mint Bartók vagy Márai, Fábri Zoltán filmrendező génuszt sem kímélte a sors.

Már a régi görögök is tudták azt az axiómát, amelyet ma is aktuálisnak és kötelezőnek érzek, hogy egy magát valamire tartó társadalomnak, államnak, nemzetnek kötelessége eltartani azokat az idős tudósait, művészeit, sportolóit, akik már nem képesek alkotni, de egész életük során örömet és dicsőséget, s nem utolsósorban anyagiakat szereztek hazájuknak.

Van mit köszönnünk Fábri Zoltánnak, büszkéek lehetünk remekműveire, kiváló filmjeire, és többek között neki köszönhetjük Törőcsik Marit és még sok-sok más nagyszerű művészt.

Én azt is köszönöm, hogy ismerhettem, tőle tanulhattam, mellette és vele dolgozhattam.

A Nemzeti Filmarchívum 13 filmjét újíttja fel folyamatosan. A *Körhintát* már felújíttva játszották Cannes-ban.

Valójában az lenne a hiteles, ha sétálnánk a Filmgyárat övező utcák egyikén, ahol Fábri-szobor állna a róla elnevezett utcában, mert nem csak Bud Spencernek és Colombónak lehet szobrot állítani Budapesten.

A Magyar Művészeti Akadémia és a Nemzeti Filmalap közös elhatározásából a hármas – négyes műtermet, ahol dolgozott és remekműveket alkotott, mától Fábri Zoltán Műteremnek nevezzük, a műterem a falán az emléktáblával.

András Ferenc